

НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЯ И ИЗДАНИЕ НА ТЕМА „ИНСТИТУЦИИТЕ И БЪЛГАРСКОТО СТОПАНСКО РАЗВИТИЕ ПРЕЗ ВЕКОВЕТЕ“

(Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“ –
28 и 29 септември 2018 г.)

Емилия Вачева

Стопанска академия „Димитър Ценов“ – Свищов

На 28 и 29 септември 2018 г. се проведе третата научна конференция на Центъра за стопанско-исторически изследвания (ЦСИИ) на тема „Институциите и българското стопанско развитие през вековете“. Съорганизатори и домакини на форума бяха Историческият факултет и Институтът по българистика при Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“. В конференцията взеха участие университетски преподаватели от страната и чужбина, учени от Института за исторически изследвания при БАН, доктори и докторанти, музейни специалисти – автори на изследвания из областта на стопанската история и историята на икономическите учения. Конференцията откри проф. д.и.н. Иван Русев (Икономически университет – Варна) – председател на Управителния съвет на ЦСИИ. На доц. д.и.н. Пенчо Пенчев бе връчена грамота по повод получената от него Първа награда на ЦСИИ за принос към стопанско-историческите изследвания. На пленарната сесия бяха изнесени четири доклада от утвърдени имена в историческата наука. Проф. д-р Петко Петков (ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“) запозна аудиторията с изследването си на тема „Институциите в документалното наследство на Христо Ботев“. В него той анализира разбирането и възгледите на Христо Ботев за институциите, изложени в богатото и относително добре запазено документално наследство, като акцентът пада върху отношението към държавата, общината, Екзархи-

ИЗВЕСТИЯ НА ЦЕНТЪРА ЗА
СТОПАНСКО-ИСТОРИЧЕСКИ
ИЗСЛЕДВАНИЯ

ТОМ ТРЕТИ
ИНСТИТУЦИИТЕ
И БЪЛГАРСКОТО СТОПАНСКО
РАЗВИТИЕ ПРЕЗ ВЕКОВЕТЕ

ята и други институции, които имат икономически характеристики, училища, читалища и еснафи. Проф. д.и.н. Милко Палангурски (Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“) изнесе доклад на тема „Търновската конституция – собственост, финанси, икономика“. Авторът откри ония параметри от Търновската конституция, които определят функционирането на стопанския сектор. Спря се на финансовите отношения, правото на собственост и правото на икономическа дейност, разгледа и институционализирането на държавната икономическа политика. Доц. д-р Румен Аврамов (Център за академични изследвания) говори на тема „БНБ – годините на голямата трансформация, 1924 – 1935 г.“. В центъра на вниманието бяха институционалните преобразувания в БНБ през междувоенния период във връзка с двата големи външни заема (1926 г. и 1928 г.) и ролята на Банката по време на Великата депресия. Специално място бе отделено на натиска на Финансовия комитет на Обществото на народите за приватизация на БНБ и на трансформациите, предизвикани от суспендирането на конвертируемостта (1931), мораториума по плащанията на външния дълг (1932) и реструктурирането на банковата система (1934). Доц. д.и.н. Пенчо Пенчев (Университет за национално и световно стопанство – София) говори по проблема „Конструиране на пазарната алтернатива за българската икономика през периода между двете световни войни“. Той проследи дискусията по въпроса доколко българската икономика преди 1944 г. е „бременна“ със социализъм. Авторът отстоя виждането, че установяването на социалистически стопански модел в България в никакъв случай не е изненада. Това обаче не означава, че българското стопанско развитие неизбежно води към социализъм. Главната теза на представеното изследване бе, че поне на теоретичното ниво на българската икономическа мисъл от времето между двете световни войни може да се конструира пазарна алтернатива за българското стопанско развитие.

Работата на конференцията премина в рамките на две тематични направления, разпределени в четири панела. Първото направление – „Институции и стопанско развитие в българските земи през османската епоха (XV – XIX в.)“, бе с модератори проф. д-р Красимира Мутафова и проф. д-р Айше Каяпънар, а второто – „Институции и стопанско развитие на България в ново и най-ново време (XIX – XX в.)“, с модератори проф. д.и.н. М. Палангурски и проф. д-р Петко Петков.

След преработване и допълнение на докладите с оглед проведените по време на конференцията дискусии и след тяхното научно рецензиране повечето от тях са поместени в наскоро издадения том III на „Известия на Центъра за стопанско-исторически изследвания“ (Варна, 2018 г.). Това периодично научно издание е реферирано според международните стандарти в няколко авторитетни бази данни (ERIH Plus, RePec, CEEOL, Google Scholar), то е включено и в Националния референтен списък на съвременни български научни

издания с научно рецензиране на НАЦИД. В неговия редакторски колектив са привлечени авторитетни учени от страната и чужбина.

Томът се състои от две части. В част първа – „Регионални и национални аспекти“, освен пленарните доклади на проф. д.и.н. М. Палангурски, проф. д-р Петко Петков и доц. д.и.н. Пенчо Пенчев са публикувани и още десет статии. В изследването си „Търговско-правните институти през епохата на Българското възрождане – между традициите и модерността“ проф. д.и.н. Иван Русев (Икономически университет – Варна) представя основните търговско-правни институти, които се появяват на българския пазар през втората и третата четвърт на XIX в. – търговските дружества, търговските съдилища, фалитите. Те са регламентирани от търговското законодателство и в този смисъл в тях е закодирана модерността, но доколкото тя трудно си пробива път и трудно се налага в патриархалното общество и в ориенталските условия на региона, тези институти придобиват специфичен местен облик, който е обект на анализ в статията: роднинството в търговските фирми; начинът, по който се набират членовете на търговските съдилища; ефектът на фалитите. Авторът ревизира твърдението в историографията, че законите, приети в Османската империя, остават „само на книга“, докато реформите са официални и наложени „от горе“. Това твърдение не е вярно за Търговския закон и за институциите по търговско право.

Статията на доц. д-р Християн Атанасов (УниБИТ) „Кредитни институции по българските земи през XVIII – XIX век. Опит за обзор“ представя най-общо институциите, които предоставят кредити под лихва в периода преди Освобождението (до 1878 г.). В нея е представена теоретична типологизация на този вид институции – частни или държавни, ислямски, християнски или еврейски. Следващата статия е на доц. д-р Светла Атанасова (РИМ – Велико Търново) „Официални норми за дейността на османските търговци с берат от 60-те години на XIX век. Споделени практики от българските земи“. Въз основа на запазени документи за издаване и подновяване на търговски берати от канцеларията към Министерството на търговията авторът разкрива регламентирания права и задължения за дейността на редица български възрожденски търговци. В статията са представени и анализирани документи от практиката на Христо Тъпчилещов, Стефан Карагъзов, х. Павли Иванов, Георги поп Симеонов и Ради Мазретов. В статията на доц. д-р Марко Димитров (Университет за национално и световно стопанство – София) „Поземлената собственост и развитието на селското стопанство в България (1879 – 1944 г.)“ се разглеждат промените в поземлената собственост в България през посочения период, както и факторите, които оказват влияние за тях. Същевременно се показва как измененията в структурата и статута на поземлената собственост оказват влияние върху развитието на селското стопанство по това време. Авторът достига до заключението, че перманентното раздробяване на позем-

лената собственост чрез установената след Освобождението правна рамка и с политически инструменти е сред основните причини за ниското ниво на развитието на аграрния сектор в България. Изследването на гл. ас. д-р Александър Шиваров (Икономически университет – Варна) „Митниците – приемственост, промяна и влияние върху българското стопанско развитие (1878 – 1912)“ е насочено към законовата рамка за устройството и организацията на митниците и относителната стабилност в работата на администрацията. То разглежда и въздействието на митническата политика върху стопанското развитие на България през избрани периоди. В статията се очертава мястото на митниците сред публичните институции, които оказват влияние върху икономическото развитие на страната в дългосрочен план. В статията на докторант Пламен Иванов (Университет за национално и световно стопанство – София) „Производство на зърнени храни в България (1878 – 1912)“ се разглежда проблемът за традиционното производство на зърнени храни в България в периода след Освобождението до 1912 г. Акцентът е поставен върху факторите, които определят състоянието на този важен сектор на селското стопанство, както и основните тенденции в него. В статията на доц. д-р Евгени Костов (Университет за национално и световно стопанство – София) „Институтът на министерската наказателна отговорност в България. Втория държавен съд (1910 – 1914 г.) – стопански закононарушения“ има два акцента. Първо, най-общо се разглежда проблемът за конституционната министерска наказателна отговорност в България. Вторият акцент в работата представя най-общо конституирането и работата на Втория държавен съд (1910 – 1914 г.). Тъй като поради определени причини в този случай не се стига до произнасянето на присъда, авторът коментира от своя гледна точка основателността на обвиненията, свързани със стопански „закононарушения“. Доц. д-р Румяна Първанова (Институт за исторически изследвания при БАН) представя „Парламентът, стопанските и професионалните организации и приемането на Закона за насърчение на местната индустрия (1928)“. В статията чрез дискусиите по приемането на законопроекта за насърчение на местната индустрия се разкрива: отношението на парламентарно представените партии към протекцията на индустрията, дебатите около видовете производства, които да бъдат включени/изключени от закона, наблюдения върху работата на Парламентарната комисия по Министерството на търговията, промишлеността и труда, инициативите на професионални и стопански организации за внасяне на корекции в законопроекта, дебати около данъчните облекчения, предвидени в законопроекта. В статията си „Подкрепата за предприемачеството в България през вековете – някои аспекти“ доц. д-р Венета Христова (Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“) разглежда мерките, които са взимани на национално ниво у нас в подкрепа на предприемачеството от Освобождението до наши дни, като се акцентира на ключови моменти в тази посока. Мирослав Тошев

(Исторически музей – Омуртаг) публикува „Материали за заплащане на услуги в натура из българските земи. Част I“. В статията въз основа на събрани и анализирани сведения се изясняват конкретните съотношения при плащане на някои услуги в натура.

Във втората част на сборника се включват статии в тематичното направление „Селищни изследвания и стопански дейци“. Проф. д-р Айше Каяпънар и проф. д-р Левент Каяпънар (University of Namık Kemal – Tekirdağ, Turkey) представят изследване на тема „Дервенджийските села в Търновската каза/нахия през периода от 1515 до 1613 – 1614 г.“. В него на база непубликувани османски регистри на Никополския санджак, запазени в турските архиви в Анкара и Истанбул, разкриват демографското, социалното и икономическото състояние на дервенджийските села в Търновската каза. В статията „Сведения за църковните вакъфи през XVIII в. в османски документи от фонда „Пископос калеми“ проф. д-р Красимира Мутафова (Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“) въз основа на непубликувани османски архивни документи заключава, че немюсюлманските вакъфи най-често придобиват формата на църковни вакъфи и че те запазват своята валидност през целия XVIII в. Доц. д-р Гергана Георгиева (Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“) в статията си „Различните роли на тревненските чорбаджии и значението им за местната икономика“ разкрива социално-икономическото развитие на Трявна през XIX в. и мястото на тревненските чорбаджии в местната икономика. За по-точното представяне на обекта са привлечени разнообразни източници, създадени от османските власти и местната българска община. Д-р Невена Неделчева (Исторически музей – Попово) представя „Свещениците и мястото им в градската икономика през XIX в. (по примера на селища от североизточните български земи)“. В статията се проследява развитието на свещеническото съсловие в два подбрани градски центъра от Североизточна България (Хезарград и Ески Джума) и мястото им в градската икономика в средата на XIX в. Свещениците са представени в един малко познат план посредством финансовия им статут, данъчната им ангажираност, имотно състояние. Със статията си „Ний и да живейме под влиянието на наърина, но все таки много ни закриля стопанинът на чифлика“ – Балчо Нейков и добруджанските чифлици на Еюб паша“ д-р Николай Тодоров (РИМ – Силистра) предоставя нова информация за социално-икономическото развитие на Северна Добруджа през XIX в., извлечена от непубликувани османски архивни документи. Проследяват се икономическото развитие на част от селищата в каза Бабадаг, демографските промени, които настъпват в тях, и производствената им номенклатура. В статията на асистент д-р Ивайло Найденов (Институт за исторически изследвания при БАН) се разглежда „Ролята на институциите в предприемаческата дейност на братя Пулиеви (1839 – 1868)“. Тук под „институции“ се разбират правилата на взаимодействие между хо-

рата. Авторът анализира съдържащите се сведения за институции, основани на официални норми – писани закони, нормативни актове, административни структури в архивни документи, свързани с дейността на споменатите търговци. Докторант Станимир Димитров (Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“) в статията си „Еленските чорбаджии – икономически възможности и обществена дейност“ въз основа на теметтуат дефтерите от периода 1844 – 1845 г. анализира и разкрива характеристиката на еленското чорбаджийско съсловие и го съпоставя с други селища по българските земи през Възраждането. Д-р Веселин Горанчев (Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“) разглежда „Стопанска кореспонденция между представителите на рода Русович от Арбанаси в периода януари – март 1868 г.“. В публикацията се представят писма, изготвени на гръцки език, от средата на XIX в. със стопанска насоченост между представители на третото поколение от възрожденския род Русович от Арбанаси, Великотърновско. В статията на ас. Петър Добрев (Софийски университет „Св. Климент Охридски“) „Най-важните двигатели на развитието на една страна – ролята на окръжните съвети като институция в Североизточна България (до 1912 г.)“ се изследва ролята на окръжните съвети в следосвобожденска България и се разкрива как те се оказват силен инструмент за подкрепа на земеделието в страната, което ги прави привлекателно място за едрите земеделци от Североизточна България. В статията на доц. д-р Маргарита Маринова (Международно висше бизнес училище – Ботевград) „Аспекти от развитието и значението на неорганизирания кредит в Свищов (1878 – 1912) се разглежда кредитната дейност на търговско-банкерските (сарафски) фирми и банкерски къщи в Свищов, които са притежатели на неорганизиран кредит в периода 1878 – 1912 г. Разкрити са техните институционални характеристики. Авторът изяснява ролята и значението на този вид кредити за развитието на градската икономика. В статията на преподавател Емилия Вачева (СА „Д. А. Ценов“) „Свищовските възрожденски търговци в следосвобожденска България“ на база архивни документи се разкриват годината на основаване, времето на съществуване, правната форма, както и основните артикули, с които търгуват свищовските възрожденски търговци след Освобождението. В статията на доц. д-р Цветелин Недков „Политиката на Българската комунистическа партия за модернизиране на селското стопанство в Добруджа (1951 – 1956)“ на основата на разнороден архивен материал се разкрива политиката на БКП за модернизирането на селското стопанство в Добруджа от 1951 до 1956 г. с цел да се разреши продоволственият проблем в страната. Иван Постимиров (РИМ – Габрово) в статията си „Габровската текстилна промишленост след национализацията – окрупняване, структуриране и реструктуриране (1947 – 1989) представя етапите на развитие на габровския текстил и институциите, които осъществяват неговото управление: сливане и окрупняване на бившите частни предприятия

в периода 1947 – 1958 г., създаване на двата текстилни комбината през 1959 г. и процесите на тяхното структуриране и реструктуриране до провала на плановата икономика (1990 г.).

Проведената вече традиционна конференция на Центъра за стопанско-исторически изследвания и „Известия на Центъра за стопанско-исторически изследвания“ се утвърждават като важен научен форум за проучването и популяризирането на стопанското минало на страната.

INSTITUTIONS AND BULGARIAN ECONOMIC DEVELOPMENT DURING THE AGES

(Veliko Tarnovo University “St. St. Cyril and Methodius” –
28 – 29 September 2018)

✉ **Ms. Emilia Vacheva**

D. A. Tsenov Academy of Economics
2, Emanuil Chakarov St.
5250 Svishtov, Bulgaria
E-mail: emilia.vacheva@abv.bg